

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כג, תשל"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

היהודים לַפְּסִי, ואינם אומרים פְּסִי משום פְּסָח. וכן בשירי
ביאליק לילדים: "יוֹסִי בְּכָנּוּר, פְּסִי בְּתָף". ולפני ביאליק
סיפר שלום עליכם על מוטיל בן פְּסִי החזן.
על פגון זה יש לומר כדברי הלל: הנח להם לישראל!
אם לא נביאים הם – בני נביאים הם...

אמציה פורת

האם יש צורך במלה "מְהִיָּה"?

רשומים לפני כמה פסוקים שהעתקתי מן העיתונים:
"משחק הקלפים מהוה את הבילוי העיקרי של הנוער המבקר
במועדון"; או: "הנפת הדגל האמריקני היותר את סיבת
המהומות"; או: "הנסיעה במהירות מופרות מהוה עברה על
חוקי התנועה"; או: "פלפלת השטחים אינה מהוה הכבדה
על האוצר"; וכן: "פעולתו של האיש מהוה ניסיון למחות
נגד האפליה"; וכן: "הדרך מהוה סכנה".

בכל הפסוקים האלה השתמשו בפועל מהוה. באמת
השימוש הזה כבר נעשה מכת מדינה. יש מלים, שרצה מולן
הטוב, והורע מזלנו שלנו, והן, כמו שהבריות אומרים, "נכנסות
לאפנה" ונעשות למין "להיט", כמין פומון טרי אחרון המצוח
מכל מקלט-רדיו ומכל חלון, ואתה שומע אותו על כורחך,
בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבה ובקומך. כך המלה

---

* שיחה ששודרה בשבועון הלשון בשדורי ישראל שבצריכת
א' בנדויד ביום כ"ו באייר תשל"א (21.5.71).

מהוה מציצה מכל דבר שבדפוס ובכתב-יד, נשקפת כמה וכמה פעמים מכל טור של עיתון ומכל סעיף במאמר מדעי ומכל דף של ספר, עד שאינך יודע אנה תברח ואיפה תיסתר מפניה. והלא עד לפני שנים לא רבות לא היה למלת מהוה, בהוראתה וכשימושיה היום, כמעט שום זכר בשום מקום, ואיך אפשר, שבימים ההם ידענו לכתוב ולהתבטא ברור ונאה בלעדיה?

באמת אין שום רע בעצם השימוש במלה חדשה. במה דברים אמורים, בזמן שיש בה צורך של ממש. אבל כשהמלה החדשה דוחקת את רגליהן של מלים אחרות, שהן טובות וראויות ממנה, והיא אף יורשת את מקומן, כדאי לשאול, אם יש בה צורך של ממש, או שמא היא מיותרת?

עד שלא באה מהוה לעולם, בהוראתה ובשימושיה היום, מסתבר שהיינו פרימיטיביים ומפגרים, ולא אמרנו "משחק הקלפים מהוה את הבילוי העיקרי של הנוער המבקר במועדון", אלא אמרנו, כפי שיש לומר, "משחק-הקלפים הוא הבילוי העיקרי של הנוער". מלה קטנה זו, הוא, שבמדע הלשון היא קרויה "אוגד", נדחקת מפני המפלצת "מהוה את". פיוצא בזה בזמן עבר: "הנפת הדגל האמריקני היותה את סיבת המהומות" – לפנינו בישראל היינו אומרים: "הנפת הדגל האמריקני הייתה סיבת המהומות"; אבל זה, פגרא, פשוט מדי וקל מדי: למה לי לכתוב עברית טובה וברורה ולומר בפשטות "הייתה סיבת המהומות", בזמן שאני יכול לכתוב "היותה את סיבת המהומות" ולהיחשב לאינטליגנט המהדר בכתובת? והלא זה נשמע מפוצץ יותר, מודרני יותר; כשאני

אומר "היותה את הסיבה", אני מרגיש שאני צועד עם הדור
לצלילי התקופה, ואני כותב בז'ארגון המתקדם של הזמן!
ולא האוגד בלבד, לא מלים כגון הוא והייתה בלבד
נדחות מפני המלה מהוה. עד שלא באה לעולם שיבולת
שדופה ורעת-מראה זו ובלעה את אחיותיה הטובות והיפות
ממנה, הייתה לשון החוק, למשל, משתמשת בצירוף העברי
המובהק והשורשי "יש בו משום" או "יש בה משום", והייתה
אומרת "הנסיעה במהירות מופרות יש בה משום עברה";
אבל היום הפול בהיווי מהוים, ואומרים על נסיעה כזאת
שהיא "מהוה עברה". אמנם אף כאן אפשר להשתמש באוגד,
ולומר בפשטות "הנסיעה במהירות מופרות היא עברה"
או "עברה היא על חוקי התנועה"; אבל בצירוף יש בה
משום אתה טועם את כל הטעמים, שדוכרי הז'ארגון מדמים
לטעום במלת מהוה, דבר לא נעדר. ולא בלשון החוק
בלבד, אלא אף בלשון העיון והמדע, למשל, ואף
בלשון הסיפור והתיאור. בכל פעם שמיאך יצרך לכתוב
מהוה, נסה לכבוש את היצר ולכתוב את הצירוף יש בו
משום, ותראה שפעמים רבות יש בו משום תמורה מציגת
למלת מהוה. כגון שאני קורא במאמר מדעי: "כל המובאות
האלו מהוות הוכחה לקדמותן של הצורות הנדונות". אף
כאן אני יכול לומר: "כל המובאות האלו יש בהן משום
הוכחה לקדמותן של הצורות הנדונות"; או "בכל המובאות
האלו יש משום הוכחה לקדמותן של הצורות הנדונות"; או
אף: "יש בהן כדי להוכיח", או בקיצור: "יש בהן הוכחה",
"יש בהן להוכיח".

פיוצא בזה בפסוק "כלפלת השטחים אינה מהוה הכבדה על האוצר"; אף כאן אנו יכולים לומר: "כלפלת השטחים אין בה משום הכבדה על האוצר" - אין בה משום היא, כמובן, צורת השלילה של יש בה משום. אבל יש עוד דרך אחת, יפה וטובה: אני יכול לומר בפשטות: "כלפלת השטחים אינה מכבידה על האוצר"; למה לי לומר מהוה הכבדה, בזמן שאני יכול להשתמש בפועל מכבידה? על ידי השימוש במכבידה נהיה הפסוק בהיר ופשוט, דראמתי ודינאמי, ככל פסוק שהשתמש בו בתבונה בפועל; ואין לי כל צורך בצירוף המסורבל "מהוה הכבדה". מן הבחינה הזאת נמנה הפועל מהוה עם שורה של פעלים, כגון הפעלים לבצע ולגרום, שאפשר לקרוא להם פועלי "פקק". "פקק" על שום מה? כי כשם שה"פקק" בסידור העבודה בקיבוץ הוא איש לכל עבודה, שאפשר לדחוף אותו לכל מקום, כך הפעלים האלה לעתים קרובות הם משמשים לכל דבר ולכל תכלית, והם באים לתפוס את מקומו של כל פועל אחר, ראוי וטוב מהם וממילא הם מרגילים אותנו לעצלות מוחין ולרשלנות בכתיבה. הכותב הרשלן אומר, למשל, "החברה מבצעת הרחבה של המפעל", בזמן שכל פונתו לומר: "החברה מרחיבה את המפעל". הפועל "מבצעת" כאילו קפץ לתוך ידו קודם שחשב על הניסוח הראוי. והוא הדין במלת הפקק "לגרום" - הכותב הרשלן אומר, למשל, "בלילה נרמת התרחבות לאישונים", בזמן שכל פונתו לומר: "בלילה האישונים מתרחבים" - כאילו יש לו לפותב הרשלן כמין מלאי של פועלי-פקק לכל צורך ולכל תכלית, והם מזומנים לו תמיד

ופוטרים אותו מן הצורך להוגיע מעט את מוחו ולמצוא את הפועל הנכון. ואין פירוש הדבר, חלילה, שאין להשתמש בפעלים "לבצע" ו"לגרום" – לפעמים צריך, אבל רק בזמן שהביצוע והגרימה הם מענייני העיקרי של המשפט והם חשובים לדיוקו של הנאמר.

והוא הדין בפועל "להוות", "מהוה" – אף בו אפשר ויפה להשתמש במשמעות המקורית הנכונה של מלה זו: "היה" או "מהוה", משמע – עושה שיהיה, יוצר, מחולל, מוליד, מביא לידי היות, וזו מלה שמקורה בלשון חז"ל, ושימושה העיקרי בספרות המחשבה של ימי הביניים. שם מדובר, למשל, על "המהוה והמוליד", כלומר, היוצר, המביא לידי היות. או: "הכוח המהוה לכל אלז ההויות", כלומר, היוצר אותן, הנותן היות. ובימינו אתה מוצא שימוש פשר בפועל "מהוה" בדוגמה שמביא אבן-שושן במילונו: "תרכובת של שני אטומים מימן עם אטום חמצן מהוה פרודה של מים" – כלומר, מן התרכובת הזאת מתהוה פרודה של מים, ו"מהוה" במשמעותה כאן היא אפוא הצורה הפעילה של "מתהוה".

וכשם שאין טעם לומר "פלפלת השטחים אינה יוצרת הכבדה על האוצר", כך אין לומר "פלפלת השטחים אינה מהוה הכבדה על האוצר", אלא מוטב לומר "אינה מכבידה על האוצר", ואין צורך להשתמש בפקק מהוה. וכך בפסוק "פעולתו של האיש מהוה ניסיון למחות נגד האפליה" – ראוי להמיר את מהוה ניסיון בפועל, ולומר: "במעשה הזה האיש מנסה למחות נגד האפליה", או: "האיש בא למחות", או: "האיש מבקש למחות".

השימוש בפועלי פקק כגון מהוה מדלדל את הלשון
 ומסלק ממנה ביטויים עבריים מובהקים. כגון בפסוק: "הדרך
 מהוה סכנה" - והלא בעברית טובה מוטב לומר: "הדרך
 בחזקת סכנה". וכן בפסוק: "הטיפול בחומרי נפץ מהוה
 סכנה" - כאן מוטב לומר: "הטיפול בחומרי-נפץ כרוך
 בסכנה", או בפשטות: "הטיפול בחומרי-נפץ מסוכן". אנו
 שומעים הרבה את הפסוק: "זה לא מהוה בעיה" - כל כנות
 הפסוק הזה לומר: "אין בזה (שום) קושי", או "אין (שום)
 קושי בדבר", או "אין כאן (שום) קושי". וכן בדרך
 החיוב שמענו אומרים "זה מהוה בעיה" - ומוטב לומר: "יש
 בזה קושי, או יש כאן קושי", או "הדבר מעמיד קושי"
 או "מתעורר כאן קושי" או "עולה קושי". וכן כשהמדובר
 בבעיה ממש - "יש כאן בעיה", או "העניין מעלה בעיה",
 או "מן העניין הזה עולה בעיה", וכן: "הדבר מעמיד
 בעיה". הפועל מעמיד הוא אחד מרבים וטובים שנדחקו
 מפני מהוה: "כל הספרים האלה מהוים אוסף נכבד", ומוטב
 לומר: "כל הספרים האלה מעמידים אוסף נכבד".

כללו של דבר, כדאי מאוד להיזהר מפני השימוש הנפרז
 במהוה. מי שרגיל במלה זו יותר מדי, כדאי לו להימנע
 לפרק זמן מן השימוש בה. זו מלה שנוקה מרובה מתועלתה.
 על ידי תרגיל כזה של הימנעות זמנית ילמד הכותב להיזהר
 מפני השימוש ב"פְּעֵלִי פְּקָק".